

життя великого економічного центру Сходу, що проходить перед нами з усією строкатою живописністю різних рас та безперервною діяльністю міжнародного співтовариства. В цьому постійному контакті між Європою і Азією, у постійному переплетінні організацій та традицій, повільно впроваджується морське та комерційне право нового часу.

Джерела та література: 1. Brătianu G. Actes des notaires génois de Péra et de Caffa de la fin du treizième siècle (1281 – 1290). – Bucarest: Cultura Nationala, 1927. – 375 p.; 2. Brătianu G. Recherches sur le commerce génois dans la mer Noire au XIIIe siècle. – Paris: Éditeur P. Geuthner, 1929. – 359 p.; 3. Balard M. Gênes et l'Outre-Mer. – Paris-La Haye: Mouton, 1973. – T.1: Les actes de Caffa du notaire Lamberto di Sambuceto, 1289 – 1290. – 420 p. – (Documents et recherches sur l'économie des pays byzantins, islamiques et slaves et leurs relations commerciales au Moyen Âge; t. 12); 4. Il cartolare di Giovanni Scriba / Ed. Mario Chiaudano; Mattia Moresco. – Torino, S. Lattes &c., 1935. – Vol. 1-2. – 645 p.; 5. Ляпидевский Н. История нотариата. – М.: Унив. тип. (Катков и Ко), 1875. – Т. 1. – 321 с.

УДК 94(478)

Михайло ЧУЧКО

**«...ОТКОЛЕ НАЧАСЯ МОЛДОВСКАА ЗЕМЛЯ»:
ПРОБЛЕМА ВИНИКНЕННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ
МОЛДАВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В СВІТЛІ ЛІТОПИСНОЇ
ТРАДИЦІЇ ТА ІСТОРИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ**

У статті розглядається проблема виникнення середньовічної Молдавської держави в світлі літописної й усної традиції, а також актових матеріалів. Літописна та усна традиція приписують заснування середньовічної Молдавської держави легендарному воєводи Драгошу з Марамурешу, історичний прототип якого – Драгош з Бедьо (Бедеу, Бедевлі), згідно з історичними документами, був лише намісником угорського короля в марці Молдавія. Наступником Драгоша став син Сас. Потім Саса в 1359 р. змінив власний син, Балк, якому вдалося правити маркою лише один рік, перш ніж його усунув від влади інший воєвода з Марамурешу Богдан. До 1342 р. Богдан відомий як воєвода влахів у Кухі, на річці Іза в Марамуреші, але він втратив воєводство через конфлікт з королем Угорщини Лайошем I Анжуйським. У королівській грамоті 1343 р. його названо «колишнім воєводою Марамурешу, який став невірним королю».

У 1359 р. Богдан з групою послідовників повстали проти угорської влади і перейшли Карпати у східному напрямі, в Молдавську марку, створену проти татарських вторгень за часів Драгош. Перетнувши зі своїми людьми гори Богдан, скинув угорського намісника Балка, онука Драгоша і відбивши кілька каральних експедицій, організованих проти нього Лайошем, оголосив Молдавію в

1365 р. незалежним від Угорщини князівством. Король позбавив Богдана і його синів маєтків у Марамуреші, передавши їх вигнаному з Молдавії Балку та його кузенам. Також він призначив Балка воєводою Марамурешу. При наступниках воєводи Богдана I Старого молода Молдавська держава змушена була відстоювати право на своє існування в ході боротьби з Угорщиною і Польщею.

Ключові слова: Молдавія, Угорське королівство, Марамуреш, Золота Орда, воєвода Драгош, воєвода Сас, воєвода Балк, воєвода Богдан, угорський король Лайош, заснування, незалежність.

Михаил ЧУЧКО

**«...ОТКОДЕ НАЧАСЯ МОЛДОВСКАА ЗЕМЛЯ»:
ПРОБЛЕМА ВОЗНИКНОВЕНИЯ СРЕДНЕВЕКОВОГО
МОЛДАВСКОГО ГОСУДАРСТВА В СВЕТЕ ЛЕТОПИСНОЙ
ТРАДИЦИИ И ИСТОРИЧЕСКИХ ДОКУМЕНТОВ**

В статье рассматривается проблема возникновения средневекового Молдавского государства в свете летописной и устной традиции, а также актовых материалов. Летописная и устная традиция приписывают основание Молдавской земли легендарному воеводе Драгошу с Марамуреша, исторический прототип которого – Драгош из Бедё (Бедеу, Бедевли), согласно историческим документам, был только наместником венгерского короля в марке Молдавия. Преемником Драгоша стал сын Сас. Затем Саса в 1359 г. сменил собственный сын, Балк, которому удалось править маркой только один год, прежде чем его отстранил от власти другой воевода с Марамуреша Богдан. До 1342 г. Богдан известен как воевода влахов в Кухе, на реке Иза в Марамуреше, но он потерял воеводство из-за конфликта с королем Венгрии Лайошем I Анжуйским. В королевский грамоте 1343 года он назван «бывшим воеводой Марамуреша, который стал неверен королю».

В 1359 г. Богдан с группой последователей восстал против венгерских властей и перешли Карпаты в восточном направлении, в Молдавскую марку, созданную против татарских вторжений во времена Драгоша. Пересекая со своими людьми горы Богдан устранил от власти венгерского наместника Балка, внука Драгоша и отбив несколько карательных экспедиций, организованных против него Лайошем, объявил Молдавию в 1365 г. независимым от Венгрии княжеством. Король лишил Богдана и его сыновей имений в Марамуреше, передав их изгнанному из Молдавии Балку и его кузенам. Также он назначил Балка воеводой Марамуреша. При преемниках воеводы Богдана I Старого молодое Молдавское государство вынуждено было отстаивать право на свое существование в ходе борьбы с Венгрией и Польшей.

Ключевые слова: Молдавия, Венгерское королевство, Марамуреш, Золотая Орда, воевода Драгош, воевода Сас, воевода Балк, воевода Богдан, венгерский король Лайош, основание, независимость.

Mykhaylo CHUCHKO

«...HOW STARTED THE MOLDOVAN PRINCIPALITY»:
PROBLEM OF FOUNDING OF THE MEDIEVAL STATE OF
MOLDOVA IN THE LIGHT OF THE CHRONICLE TRADITION
AND HISTORICAL DOCUMENTS

The article discusses the problem of the origin of the medieval Moldovan state in the light of the chronicle and oral tradition, as well as official documents. Moldavian legend recounts Dragoș founding of Moldavia as the result of an aurochs (or wisent) hunt, during which Molda, a female hound of his, was mortally wounded. In its remembrance, Dragoș named the river Moldova - the name was to be extended to the country itself at a latter date. This version is present in the works of ancient chroniclers of Moldavia and the Moldavian Prince Dimitrie Cantemir (namely, his Descriptio Moldaviae). Other records of the legend hold certain differences: while some indicate that Dragoș hunted alone, Grigore Ureche's account (which is also the most detailed) says that «Dragoș of Cuhea» (in Maramureș), a man «of royal origins» was accompanied by 300 men who would later be the founders of the State Moldavia. Dragoș of Bedio (Bedeu, Bedevlya) was a Maramureș Voivode ruling over the lands of what was to become Moldavia (between 1351 and 1353). He left Maramureș by orders from the Hungarian King Louis I, in order to establish a defense line against the Golden Horde. He was succeeded by his son, Sas. Sas was then succeeded by his own son, Balc, in 1359, who managed to rule the country for only one year before being deposed by another voivode from Maramureș, Bogdan. Bogdan appeared in Maramureș in 1342 as a voivode of the Romanians of Cuhea, on the Iza River, but he lost his voivodship due to some disagreement with Louis I of Hungary, in a 1343 diploma being called «the former Voivode of Maramureș who became unfaithful to the king».

In 1359 Bogdan and a group of followers rebelled against Hungarian authority and crossed the Carpathians to the east, in a march created as a barrier to Mongol incursions by the Kingdom of Hungary in the times of Dragoș. Bogdan crossed the mountains together with his followers, deposed the local ruler, Balc, grandson of Dragoș and declared in 1365 Moldavia independent from Hungary. The King Louis I of Hungary appointed Balc and his cousins Drag, Dragomir and Ștefan as Voivodes of Maramureș. In successors governor Bogdan Old and young Moldovan state was forced to defend the right to exist during the struggle with Hungary and Poland.

Keywords: *Moldavia, Kingdom of Hungary, Maramureș, Golden Horde, voivode Dragoș, voivode Sas, voivode Balc, voivode Bogdan, Hungarian King Louis, founding, independent.*

Історія появи середньовічної Молдавської держави та постаті її засновників здавна привертала до себе увагу інтелектуалів, будь то книжники-літописці XV-XVIII ст. [4-7; 12; 13], енциклопедисти-просвітителі XVIII ст. [1] чи науковці-історики XIX ст. [37; 42; 51]. Разом з тим проблема часу та обставин заснування Молдавської землі як самостійного державного утворення з усіма властивими йому функціями продовжує

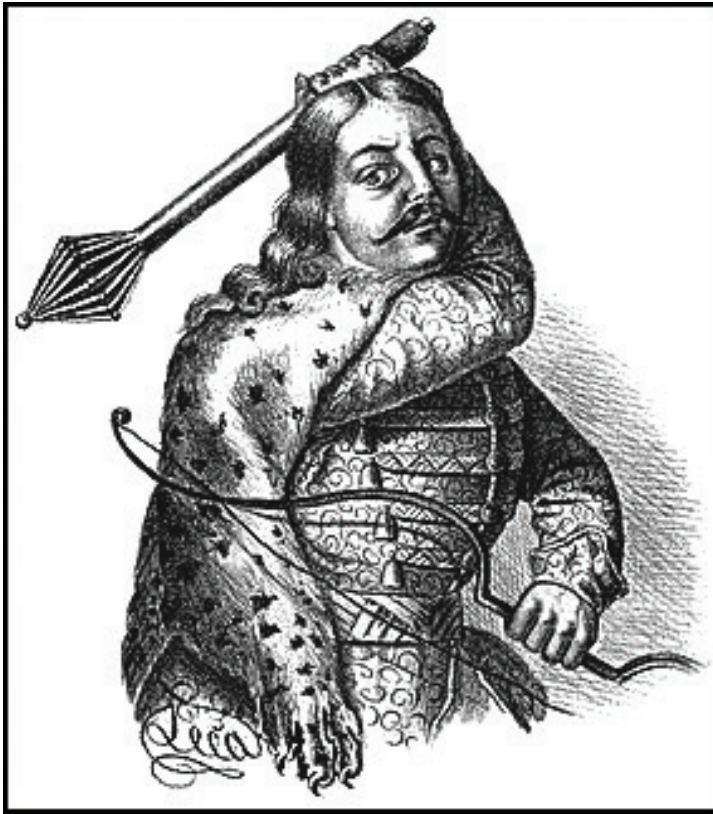

Рис. 1. Драгош (худ. Лека)

залишатися складною і дискусійною, як до речі й питання молдавського етногенезу. Проте чисельні дослідження румунських і молдавських вчених, а також дослідників з Австрії, Росії, України та Польщі, проведені у ХХ – початку ХХІ ст. по окремих питаннях вказаної проблеми [14-36; 38-41; 43-45; 48-50], причому з широким залученням не лише літописних, але й наявних актових матеріалів, в першу чергу угорських, дали можливість висвітлити на новому рівні хід подій, пов'язаних із проголошенням в 60-х роках XIV ст. воєводою Богданом з Кухи на теренах Східного Прикарпаття незалежної Молдавської землі, а також заповнити окремі прогалини в біографії цього історичного діяча, у якого давня літописна та усна традиція, усупереч прижиттєвим актовим матеріалам, забрала першість суверенного молдавського володаря, поклавши цю роль на легендарного мисливця на тура Драгоша-воєводу, реальний прототип котрого – Драгош з Бедьо (Бедеу, Бедевлі) – був лише королівським намісником угорської марки в Молдавії.

Один з перших записів усного переказу про воєводу Драгоша (рис. 1) з Марамуреша як батька-засновника Молдавської держави зробив анонімний автор Бистрицького слов'яно-молдавського літопису 1359-1507 рр.: **«В лето 6867 (1359) прииде Драгоше воєвода от Угорской земли, от Марамурыша, за тѹром на лов и господствовал два лета. По него господствовал сын его Гас воєвода 4 лета. По нем сын его Лацко воєвода господствовал 8 лет. И по нем господствовал Богдан воєвода 6 лет»** [3, с.24]. Схожий переказ про заснування Молдавії коротко наведено на сторінках Короткої слов'яно-молдавської хроніки 1359-1451 рр., Слов'яно-молдавського літопису 1359-1512 рр., а також в Путнянському I і Путнянському II літописах [3, с. 35, 60, 62, 68].

Більш докладно оповідає про переселення православних влахів з Марамуреша на нові землі на схід від Карпат автор **«Гказання вкратце о молдавских господарехъ отколе начася Молдовская земля в лето 6867»** (Слов'яно-молдавського літопису 1359-1504 рр.), вміщеного в заключному тринадцятому розділі Воскресенського літопису [3, с. 6-7, 55].

Історію заснування Молдавської землі, хроніст розпочав з більш далеких подій, а саме з легендарного оповідання про прибулих з Венеції Романа і Влахату, двох братів – прабатьків молдавського народу. Рятуючись від гонінь єретиків, вони прийшли в місце, зване Старий Рим, і заснували тут місто Роман. Рід їх зберіг вірність давньому православ'ю після того, як папа Формос прийняв латинство, а його послідовники заснували Новий Рим. Між нащадками Романа – «романовцями» і латинянами почалася «велика битва», яка тривала до часу правління угорського короля Владислава, племінника Сави Сербського, що таємно зберігав вірність православ'ю, хоча зовні тримався «латинського закону» [3, с. 55].

У роки правління Владислава на Угорщину напали татари. Зі своїх кочовищ на річках Прут і Молдава через гори вони під проводом князя Неймета пройшли угорську землю Ердель (Трансильванію) і встали на річці Мореш. Угорський король покликав на допомогу римлян – «нових» (тобто латинян), звернувшись до кесаря і папи, і «старих» (тобто православних «романівців»). Нові римляни прислали Владиславу таємну грамоту, пропонуючи поставити православних «старих римлян» в перші ряди війська, щоб всі вони загинули в битві з татарами, а тих, хто залишиться живим, затримати в Угорщині, поки «нові римляни» не захоплять їх місто і не повернуть в латинство залишених там без захисту жінок і дітей [3, с. 55-56]. Незабаром на річці Тиса відбулася «битва велика» короля Владислава з татарами князя Неймета. «Старі римляни» першими

Рис.2. Церква Драгоша, перенесена з Волівця до Путни Штефаном Великим (НБ ЧНУ)

пішли на татар і разом з угорцями здобули повну перемогу над ними. «Нагороджуючи і милуючи» «старих римлян» за їх хоробрість, Владислав покликав їх до себе на службу і показав таємну грамоту «нових римлян». Не повіривши цій грамоті, «старі римляни» відпросилися у короля провідати своє місто і, побачивши, що Стародавній Рим розорений, а їхні дружини і діти навернені в латинство, стали просити Владислава дати їм для проживання нові землі і зберегти їх стару грецьку віру. Король охоче виконав прохання і дав їм землю в Маромаруше між річками Морешем і Тисою, звану Кріжі (варіант Кріжетур). Тут і оселилися «старі римляни», взявши в дружини угорських жінок і навернувши їх у православ'я. Серед «романівців» був мудрий і мужній чоловік на ім'я Драгош. Одного разу під час полювання, переслідуючи тура, він перейшов гори і знайшов за ними прекрасну порожню землю на краю татарських кочовищ. Випросившись у короля Владислава, Драгош разом з воїнами, жінками і дітьми перейшов Карпати і оселився на новій землі по річці Молдаві. Одноплемінники вибрали його своїм господарем і воєводою. **«И отгголе начашася божиимъ произволениемъ Молдавская земля»** [3, с. 56-58] (*рис. 2*).

Драгош правив два роки, потім чотири роки воєводою був його син Сас, після – син Саса Лацко – вісім років, а потім шість років – воєвода Богдан. Далі йде перелік імен інших молдавських правителів із зазначенням числа років правління.

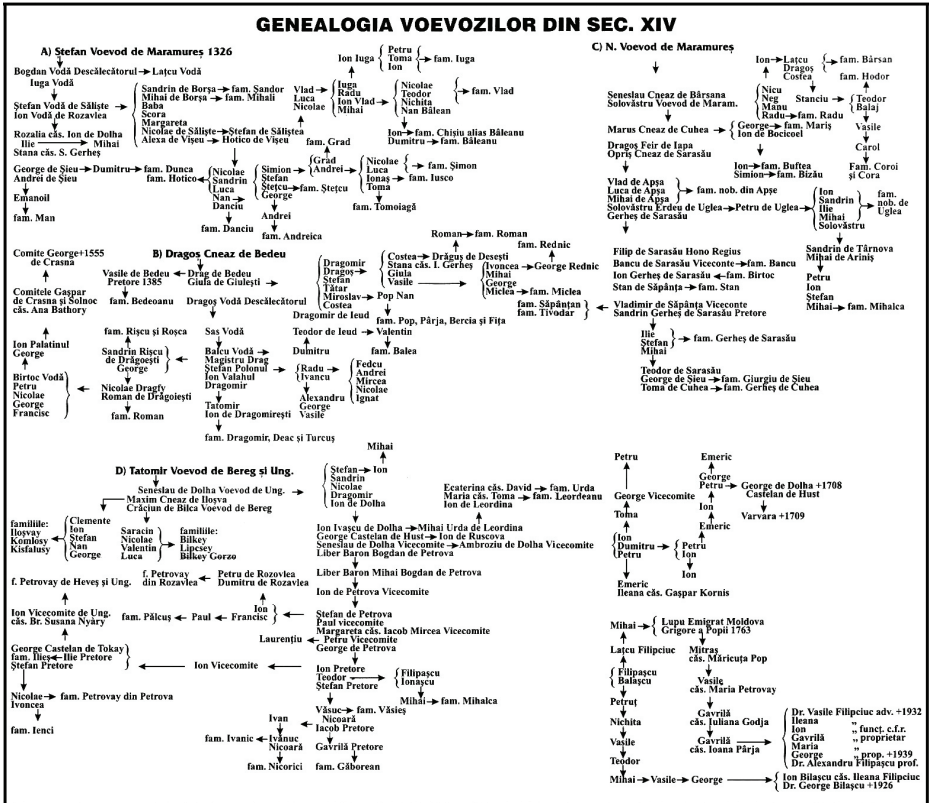

Рис.3. Родоводи воевод Марамуреша XIV ст. (за А. Філіпашку)

Літопис закінчується коротким повідомленням про смерть господаря Стефана III Великого та прихід до влади його наступника Богдана: «В ЛЬТО 7010 июля преставися Стефанъ воевода¹. А у Стефана были 4 сыны: Петръ, Олександръ, два Богдана. А по нем наша господьствовати сынъ его Богданъ» [3, с. 58-59].

На думку російського дослідника О. Майорова, описані в «Сказании вкратце о молдавскихъ господаряхъ» події «відбувалися в першій половині XIV ст. в правління двох угорських королів Анжуйської династії – Карла Роберта та Людовика. Обидва вони фігурують під ім'ям Владислав в силу сформованої в середньовічній Угорщині традиції використовувати образ св. Владислава як універсальний сакральний символ королівської влади. Описана в першій частині «Сказання...» перемога над татарами

¹ Інший варіант – 7017 р.; в дійсності Стефан помер 2 липня 1504 р., тобто в 7012-му році [Див. 3, с. 74].

може бути пов'язана з реальними подіями 1324 р – придушенням підтриманого татарами повстання трансільванських саксів, після якого відбулося переселення православних волохів з Мунтенії в Марамарош. А «переселення волохів воєводи Драгоша на молдавські землі могло статися не раніше кінця 1340-х рр. і було обумовлено витісненням татар зі Східного Прикарпаття внаслідок великої перемоги над ними війська угорців та секеїв під проводом Андрія Лакфі в 1345 р.» [18, с.69].

У молдавському літописі Грігоре Уреке та в інтерполяції Симеона Даскала легенда слов'яно-молдавських літописців про полювання Драгоша натура і його дескалікат (зпіншування) разом з соратниками в Молдавії подана значно докладніше. Тут розповідається про те, як жив в давнину народ влахів, «... маючи своїх вождів, яких висунулися з їхнього середовища»; як Драгош на полюванні в гонитві за туром знайшов прекрасну країну в тому місці, де тепер розташоване місто Сучава. «Там, в тих місцях, вони знайшли пасіку з вуликами і старого бджоляра, за походженням русина на ім'я Єцко. Коли мисливці запитали його, хто він і що це за країна, Єцко відповів, що він русин з країни ляхів. Його також запитали, що це за місцевість і хто її господар. Єцко відповів, що це місце пустельне не має владики, тут панують лише звірі та птахи і що ця країна простягається вниз до Дунаю, а вгору до Дністра і межує з країною ляхів і що це дуже гарне місце для проживання. Дізнавшись це, мисливці поспішили в Марамуреш, звідки вивели в цю сторону своїх людей, а ті інших закликали. Вони оселилися спочатку біля гір й поширилися по річці Молдаві вниз». Далі розповідається про те, як Єцко, дізнавшись про переселення марамурешців, пішов до ляської країни і привів багатьох русинів, і вони розселилися по річці Сучава вверх та по Сірету до Ботошан. «І так швидко розселилися влахи вниз, а руські вгору». Прибулі з Марамуреша пастухи, поставили старшим найповажнішого серед них – Драгоша [12, с. 28].

Це легендарна оповідь, записана Г. Уреке, повторюється у передмові до «Книги про дескалікат землі Молдавської і народу молдавського» та польській поемі «Про народ молдавський і мунтянський» Мирона Костіна [6, с. 4; 7, с. 518], «Літописі Землі Молдавської від створення світу» (1711 р.) його сина Ніколає Костіна, а також «Паралельній хроніці земель Валаської та Молдавської» Аксінте Урікарула [13, с. 3; 4, с. 72-75] (*рис.3*).

Новими подробицями легенда доповнена в «Описі Молдавії» екс-господаря Дімітріє Кантемира, який оповідає, що коли в Марамуреші, де знайшли притулок від нашестя варварів нащадки римських колоністів, стало тісно від надлишку населення, «Драгош, син князя Богдана,

вирішив перейти гори в східному напрямку з трьомастами мисливцями. Під час цієї мандрівки він випадково натрапив на слід дикого бика, якого молдавани називали Зімбру. Переслідуючи його, мисливці спустилися до підніжжя гір. Улюблена собака Драгоша на прізвисько Молда невідступно переслідувала звіра, який кинувся в річку і там був уражений стрілами мисливців; собака кинулась за зубром в вируючу річку, і швидка течія поглинуло її. На згадку про цю подію Драгош назвав цю першу на його шляху по цей бік гір річку Молдавою, а місце, де це сталося, – Романом, по імені свого народу, і побажав, щоб на гербі нового князівства було зображено голову дикого бика – зубра. Далі, проходячи сусідні землі, знайшов Драгош родючі рівнини, зрошувані річками, фортеці та укріплені міста, покинуті жителями, і дав знати своїм співвітчизникам про те, що він знайшов досить багату країну, запропонував заселити її. Римська молодь охоче пішла за своїм паном. Великими групами долають вони скелі гірські, міцно закріплюються в місцях, так чудово набутих, і урочисто проголошують першовідкривача цих місць Драгоша першим господарем нових поселень. Таким чином, ця провінція, будучи повернута її колишнім власникам, втратила разом з римськими законами своє дако-римське найменування і стала називатися як за кордоном, так і самими її жителями Молдавією, від назви річки Молдава» [1, с. 4].

Крім літописної традиції у фольклорній спадщині молдавського народу виділяється цикл легенд, які пов'язують воедино розповіді про боротьбу з татарами в Молдавії і про переселення сюди Драгоша. Так, у легенді «Татарська полонина», записаний буковинським етнографом і священником С.Ф. Маріаном, йдеться про прибуття до Молдавії трансильванських пастухів, які у пошуках нових пасовиськ у слабо населених землях на схід від Карпат зіткнулися з татарами. А появу Драгоша з четою воїнів на теренах Молдавії усна традиція² пов'язує із зверненням до нього послів з Сірету та Сучави щодо надання допомоги в захисті краю від татар, ляхів та інших ворогів. Прийнявши багаті дари і пропозицію від жителів згаданих міст, Драгош в короткий час розбив нападників. Після цього на зібранні капітанів та бояр Драгоша було обрано головою і господарем всієї країни і він оселився в Сіреті.

У записаній С.Ф. Маріаном легенді «Капітан Негря» йдеться про те, що ще до приходу Драгоша владу над частиною Молдавії між Марамурешем і Ардялом (Трансильванією) мав якийсь капітан краю Негря, Після нападу татар на Кимпулунг, де в нього був дім, Негря зібрав ополчення

² Легенда «Драгош-воде».

Рис.4. Воевода Богдан на фресці у церкві св. Миколая в Редеуць

місцевих жителів і розбив ординців у битві в долині р. Дорна. Після цих подій прийшов Драгош з Марамуреша, який одружився на доньці Негрі і успадкував його становище [11, с. 6-11, 122-125, 129; 26, с. 94-96].

Як слушно підмітив молдавський історик М. Мохов, всі ці легенди, звісно є фантастичними. Їх міфічність видно з того, що аналогічні за сюжетом оповіді мали й інші народи. Немає сумнівів, що сюжет легенди

про утворення Молдавської держави запозичений, проте в оповіді є деякі елементи, які реально відображають події минулого. Так, легенда правильно говорить про переселення з Марамурешу і про те, що переселенці знайшли тут залишки слов'янського населення. Історичною є й особа Драгоша, одного з намісників угорського короля, а за легендою – першого воєводи самостійної Молдавської держави [20, с. 115].

Та як вже остаточно доведено, справжнім засновником Молдавської держави був воєвода Богдан з Кухи, що на лівому березі Ізи [49, с. 426-427] (рис. 4). Відомо, що перед 1342 р. він став наступником свого батька воєводи Стефана в Марамуреші, отримавши у володіння від угорського короля Карла Роберта Анжу, кнезат, який включав близько 17 до 18 сіл з центром в Кухі, де містився його «castelul» – укріплений двір [49, с.427].

Після смерті Карла Роберта Анжу, Богдан потрапив у немилість до його наступника, Людовика I Анжуйського (1342-1382 рр.), якого угорці називали Лайош. Новий король не підтвердив за Богданом прерогатив воєводи, поклавши їх на ішпана секеїв Андраша Лакфі. Той був зайнятий організацією військових походів проти татар і залишив в якості свого намісника Іоана, сина Діонісія з Кьольче, який повинен був слідкувати за діяльністю Богдана. Богдан не хотів зносити приниження, пов'язаного з відставкою і вирішив скористатися повстанням сасів, що збунтувалися у зв'язку з коронацією молодого короля. У союзі зі Стефаном, сином Юги і воєвудою Берега Крачун з Білки він спустошив володіння Іоана сина Діонісія Кьольче, прихильника нового короля [38, с. 48].

Слідство проведене за наказом короля в 1343 р. визнано винними в цьому конфлікті Богдана та його племінника Стефана. У грамоті угорського короля Богдана названо «колишнім воєвудою» Марамурешу і «невірним» короні [38, с. 49].

Функції Богдана як воєводи були передані його брату Юзі. А у 1349 р. гідність воєводи влахів Марамурешу перейшла його синові Іоану. Лайош підтвердив владі ішпанам привілеї, видані батьком і звільняв від необхідності сповідувати католицизм, накладеної на всіх дворян в Угорщині під загрозою втрати шляхетського статусу та конфіскації володінь.

Проте, виступи Богдана ставали приводом для перетворення всіх ще незайнятих володінь та існуючих копалень на монополію короля, з цієї причини владі ішпанам залишено тільки право вільно і без оплати користуватися солоною водою [38, с. 49-50]. Військові походи 1340-1350 рр. Андраша Лакфі очистили Молдавію від татар, яких вигнали за Дністер, в причорноморські степи, а Атламош (Отламус), татарський князь, був

захоплений і страчений в 1345 р. Угорщина закріпилася над Дунаєм, і вже в 1358 р. король Лайош дав право на вільне провозення товарів купцям з Брашова через межиріччя Бузеу і Прахова. Також у 1353 р. було відроджено римо-католицьке єпископство у Мілкові, що стало можливим за умови ослаблення влади татар в регіоні на схід від Карпат [38, с. 50; 18, с. 44-45, 48].

У цих експедиціях брали участь й загони марамуреських влахів, на чолі з Драгошем із Бедьо (Бедеу, Бедевлі) над Тисою, який в якості нагороди за хоробрість був призначений воєводою і королівським намісником в Молдавії, яка стала угорською маркою або кепітенією. Його резиденцією стала Бая Молдава [45, с. 160; 38, с. 48; 18, с. 53]. А в Марамуреші маєтки Драгоша розділили його брати Дьюла з Джулешті і Драг з Бедьо (Бедеу), а також, очевидно, їх родич – можливо кум – Сінеслав з Долга. Через два роки владу після Драгоша³ успадковував його син Сас. Дьюла і його сини, Стефан, Тетар, Драгомир, Мирослав та Костя оволоділи всієї долиною Мара і стали пращурами шляхетних родин в цьому регіоні [38, с. 50-51].

Стефан син Юги намагався завдати шкоди прихильникам Богдана – Дьюлі і його синам Джулештамі, котрі як і Богдан не хотіли брати участь в походах короля проти татар і литовців. Він розорив їх землі і дома. Після цього король Лайош, який знаходився в Бистриці – звідки керував військом – наказав воєводі Іоану переселитися на землі Дьюлі та його синів.

Вигнання татар, поразка литовців і утворення марки в Молдавії створили для Богдана умови для втечі з-під влади короля. Вірні йому люди почали готувати для цього ґрунт, таємно діючи в Марамуреші; а інші почали підготовку до повстання в Молдавії, прагнучи зібрати партію, ворожу угорському правлінню, репрезентантом якого спочатку був Драгош, а потім його син Сас.

У 1359 р., скориставшись з того, що король Лайош особисто очолив військовий похід проти Сербського короля Душана, коміт Олівер перебував при королівському дворі, а воєвода Сас помер, Богдан вирішив реалізувати план щодо втечі зі своїми прихильниками в Молдавію. Він вирушив у дорогу в супроводі великої кількості жителів із близько 300 сіл з Берега і Унга. До нього також приєдналися витязі з багатьох поселень Марамурешу, що зустрічалися на шляху слідування до Золотий Бистриці (Сігету, Джулешті, Вилчні, Бирсани, Сечел, Мойсей, Борші, Прислопа). Богдан спалив маєтки синів Дьюлі з Джулешті і Йоана з Розавле, бо вони відмовилися до нього приєднатися [38, с. 52-53].

³ Як припускають, воєвода Драгош помер у 1354 р. і був похований у збудованій ним дерев'яній церкві в с. Воловець [4, с.74; 13, с.3; 41, с.90-92].

Перейшовши зі своїми прихильниками гори і осівши в Молдавії, Богдан очолив там повстання проти влади угорців і їх прихильників. Втім, виступ 1359 р. не була єдиним. Повстання тут відзначені ще в 1342 і 1349 рр. [27, с. 390-391].

Щоб привести заколотників до покірності король Лайош поспішив на допомогу до своїх вірних васалів Драгошідів, у яких Богдан забрав Молдавію. У війську Лайоша були Балк, Драг, Іоан та Стефан, сини воєводи Саса, Драгомир зять Саса, разом з сином своїм Іоаном, Стефан син Юги, Драгош син Дьюли, Стан Петра з Сепинца, Гергеша з Сарасеу, Венчук з Онешти, сини князя Локовоя з Косеу і інші, які кристувалися різними королівськими милостями. Лайош зустрів серйозний опір з боку прихильників Богдана і щоб уникнути невдачі вдався до дипломатичного уміння Драгоша Дьюли, який прагнув домогтися від Богдана заяви про символічне визнання королівського суверенітету і дотримання прав сім'ї воєводи Саса на належні їм маєтки.

Після цього, соратники короля були щедро винагороджені, а племінник Богдана Стефан був призначений правителем Марамурешу замість свого брата Іоана, який, ймовірно, незадовго до цього помер [38, с. 54-55].

Основна королівська вдячність випала, звичайно, на долю Драгоша Дьюли, який 20 березня 1360 р. отримав грамоту від угорського короля на 6 маєтків (Залатіна, Бреб, Копачсфальва, Дерешті, Хернічешті та Сат-Шугатар). У цьому документі Лайош особливо відзначав його заслуги «у поверненні під владу (Угорщини) нашої землі Молдавської, коли безліч повсталих влахів були приведені його ревною діяльністю до дотримання постійної вірності короні» [9, с. 77; 10, с. 84].

До 1365 р. Богдан утвердився у Молдавській землі в якості господаря і вже не хотів дотримуватись попередніх домовленостей з угорською короною та її прибічниками. Сини воєводи Саса намагалися чинити опір Богдану, але після того, як в результаті запеклої боротьби багато хто з них та їхніх прихильників загинули, а сам Балк отримав поранення, змушені були втікати до Угорщини.

Угорський король, втягнений у війну проти болгарського царя Івана Олександра Асеня Шишмана, який згодом об'єднався з турками-османами, нічого не міг вдіяти з фактом проголошення Богданом суверенної Молдавської землі. У грамоті, датованій 2 вересня 1365 р., Лайош змушений був визнати, що «Богдан і його сини, нечестиві вороги роду людського, за намовою диявола, уражені отрутою віроломства і обману, відступивши від шляху вірності і обов'язку

Рис.5. Церква св. Миколая у монастирі Богдана в Редець

нам, таємно пішли з Угорського королівства в нашу землю Молдавію і намагаються її утримати на ганьбу нашої величності» [9, с. 82; 10, с. 85].

Відзначаючи у згаданій грамоті заслуги колишнього намісника Молдавської марки «хороброго мужа Балка, сина Саса, воєводу нашого марамурського..., котрий втратив своїх батьків та всіх своїх родичів в Молдавії і пролиттям своєї власної крові та зазнавши смертельних ран надав нам послугу», король нагородив його за всі труди «володінням під назвою Куха, що знаходиться в нашій Марамурській землі, з іншими селами, що називаються Іеюд, Бочікоел, дві Вішеї, Моїсей, Борша та двома Селищами, які знаходяться в згаданій землі Марамурській ...з усіма водами, лісами і пасовищами, які забрані нами у воєводи Богдана і всіх його синів за відому невірність» [9, с. 82; 10, с. 84-85].

Після цього Лайош, будучи зайнятий своїми війнами і справами Польщі, королем якої став в 1370 році і від якої відірвав Червону Русь, не мав часу, щоб втручатися в справи Молдавії, котра, таким чином, отримала перепочинок і можливість для подальшого державного будівництва під керівництвом воєводи Богдана. Саме Богдана більшість істориків вважає засновником Молдавської держави. І це не випадково. В угорській хроніці архідиякона Іоана з Тирнова (Кюкюль), про здобуття Молдавією державної самостійності від Угорського королівства при воєводі Богдані констатується: «І хоча йому (Богдану) багаторазово довелося битися з військом самого короля, він узяв гору, число влахів, що населяють цю землю, набагато зросло, і вона перетворилася на королівство» [10, с. 85].

Соратники Богдана заснували в Молдавії нові села, що були названі їхніми особистими іменами або за назвою сіл в Марамуреші, які вони покинули. Але, як слушно зауважує молдавський історик М. Руссев, основою для досягнення Молдавією незалежності стала не відносно малочислена дружина колишнього марамуреського воєводи: «Богдан зі своїми людьми опинився лише у центрі вже започаткованого на молдавських землях процесу кристалізації самодостатньої державної структури». За припущенням М. Руссева, для успішної боротьби з могутнім Угорським королівством воєвода встановив лояльні, а можливо навіть союзницькі відносини з сусідами-татарами задля спокою на східних рубежах Молдавії. Услід за Л. Войтовичем дослідник не виключає, що Богдана в якості ставленика підтримував хан Подільського улусу «Темерь», і що саме татари стали першими іменувати Молдавію Богданом, а вже від них ця назва пізніше перейшла в лексикон турків-османів [27, с. 391; 8, с. 26, 221; 2, с. 22].

Господар Богдан I правив у Молдавії до 1367 р. Після смерті його поховали в церкві св. Миколая в Редець (Радівцях) [49, с. 431; 27, с. 391] (рис.5). У 1480 р. воєвода Штефан Великий встановив на гробі Богдана Старого пам'ятну плиту зі слов'янським написом: «З ласки Божої Іо Стефан воєвода, господар Землі Молдавської, син Богдана воєводи, прикрасив цей гріб прадіда свого старого Богдана воєводи, в рік 6988, місяця січня, в 27» [45, с. 164; 49, с. 431; 39, с. 313].

Становище новоутвореного Молдавського воєводства спочатку було дуже нетривким. У молдавській хроніці з Кракова, знайденій і опублікованій румунським істориком К. Резакевичем, йдеться про те, що в 1367 р., після смерті Богдана, за престол Молдавії почали суперечку два його онука, сини старшого Богданового сина воєводи Стефана (померлого 1358 р.), Петро і Стефан. І хоча Петро був молодшим, його підтримала більшість влахів і угорців провінціалів, а саме осілих в Молдавії марамурешан і він захопив владу. За цих обставин, його брат Стефан, спільно із рядом бояр звернувся до польського короля Казимира Великого з проханням про підтримку. В обмін на це претендент обіцяв королю вірність і послух, а також платити щорічну данину [5, с. 131-132].

Польський король з радістю погодився допомогти. 30 червня 1368 р. Стефан з польським військом, зібраним в Краківській, Сандомирській, Люблінській землях та Червоній Русі, увійшов в Молдавію, але зазнав поразки від молдавського війська в лісах Плонини⁴, де на поляків звалили підрубані дерева по обидва боки дороги. Крім того деякі молдавани, які

⁴ У Шипинській землі [49, с. 431].

перебували у війську Стефана, перейшли під час битви на бік Петра [5, с. 132]. Після битви в лісах Плонини, Петро примирився зі своїм братом, надавши йому у володіння Бессарабію (Буджак), а сам правив у Молдавії [5, с. 132], – констатує автор молдавської хроніки з Кракова. Незабаром Петра на господарським престолі Молдавії змінив Лацко (1368-1375) – другий син воєводи Богдана I і його дружини Марії, польки за походженням, який мав хресне ім'я Феодор [49, с. 443]. Його політика була спрямована на збереження самостійності Молдавської землі перед Угорщиною і Польщею, які хотіли поширити на неї свій вплив [21, с. 17-19].

Таким чином, літописна та усна традиція приписують заснування Молдавської держави легендарному воєводі Драгошу з Марамурешу, історичний прототип якого, згідно з актовими матеріалами, був лише намісником угорського короля в марці Молдавія і залишався вірним Угорщині, як і його спадкоємці Сас і Балк. Натомість перекази про початок проникнення східнороманського населення на територію Східного Прикарпаття задовго до утворення Молдавської держави цілком відповідають історичним реаліям. Джерела засвідчують активізацію переселенського руху східних романців на слабо заселені землі в басейні р. Молдави, Сучави, Сірету та Пруту після вигнання за Дністер татар. Ця масова міграція стала наслідком наступу угорської влади на кнезати влахів у Марамуреші, а також результатом релігійних утисків православних з боку римо-католиків в межах Угорської держави.

На рубежі 50–60-х років XIV ст. колишній марамуреський воєвода Богдана з Кухи, піднявши заколот у Молдавській марці проти угорського короля, усунув від влади в цьому краї нащадків Драгоша. У боротьбі з королем Угорщини воєвода Богдан відстояв незалежність Молдавії, яку в 1365 р. Лайош змушений був визнати суверенним князівством.

При наступниках воєводи Богдана I Старого молода Молдавська держава змушена була відстоювати право на своє існування в ході боротьби з Угорщиною і Польщею.

Джерела та література: 1. Кантемир Д. Описание Молдавии. – Кишинев, 1973; 2. Наїма Мустафа. Гюсейнові городи у витягу історій із Заходу та Сходу (Повідомлення про Україну) / Пер. О. Галенка та О. Кульчинського. – К., 2016; 3. Славяно-молдавские летописи XV-XVI вв. – М., 1976; 4. Costin N. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumini pîna la 1601 și de la 1709 la 1711. – Iași, 1976; 5. Cronica Moldovei de la Cracova. Sec. XIII – începutul sec. XVII / Ed. Rezachevici Constantin. – București, 2006; 6. Cronicele României seu Letopisețele Moldovei și Valahiei/ Publ. de M. Kogălniceanu. – București, 1872. – Tomu I; 7. Cronicele

României seu Letopisețele Moldovei și Valahiei / Publ. de M. Kogălniceanu. – București, 1874. – Tomu III; **8.** Cronici turcești privind Țările Române. Extrase. – Vol. 1. Sec. XV – mijlocul sec. XVII. – București, 1966; **9.** Documenta Romaniae historica. Seria D. Relații între țările române. – Vol. I (1222-1456). – București, 1977; **10.** Istoria Romaniei in texte/ Coordonator B.Murgescu. – București, 2001; **11.** Marian S.F. Legende istorice din Bucovina. – Iași, 1981; **12.** Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisetul Țării Moldovei...: Cronici / Ingr. Textelor, glosar și indici de Tatiana Celac. – Chișineu, 1990; **13.** Uricariul Axinte. Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. – București, 1993. – Vol. I; **14.** Балух О. Від «Плонин» до Хотина: воєнно-політичний розвиток буковинських земель (50-ті pp. XIV – 30-ті pp. XVI ст.). – Чернівці, 2014; **15.** Бырня П.П. Северо-западный путь заселения территории Молдавии восточнороманским населением // Древности Северо-Западного Причерноморья. – К., 1965. – Вып. 105. – С. 68-74; **16.** История Румынии / И. Болован, И.-А. Поп (координаторы) и др. / Пер. с рум. – М., 2005; **17.** История Румынии / Под. ред. М. Роллера. – М., 1950; **18.** Майоров А.В. К спорам о времени возникновения Молдавского княжества // Русин. Международный исторический журнал. – 2013. – № 3 (33). – С. 32-83; **19.** Майоров А.В. Образование Молдавского государства // Вопросы истории. – 2014. – № 4. – С. 82-105; **20.** Мохов Н.А. Молдавия эпохи феодализма. (От древнейших времен до начала XIX века). – Кишинев, 1964; **21.** Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя треть XIV – начало XIX в.) / Драгнев Д.М. (отв. ред.). – Кишинев, 1987; **22.** Параска П.Ф. Внешнеполитические условия образования Молдавского феодального государства. – Кишинев, 1981; **23.** Параска П.Ф. Золотая Орда и образование Молдавского феодального государства // Юго-Восточная Европа в средние века. – Кишинев, 1972. – Т.1. – С.175-190; **24.** Параска П.Ф. Политика Венгерского королевства в Восточном Прикарпатье и образование Молдавского феодального государства // Карпато-Дунайские земли в Средние века / Ред. Я.С. Гросул. – Кишенёв, 1975. – С.33-52; **25.** Полевой Л.Л. Очерки исторической географии Молдавии XIII-XV вв. – Кишинев, 1979; **26.** Полевой Л.Л. Раннефеодальная Молдавия. – Кишинев, 1985; **27.** Руссев Н.Д. Молдавия в «темные века»: материалы к осмыслению культурно-исторических процессов // Stratum plus. – Кишинёв, 1999. – № 5. – С.379-407; **28.** Руссев Н. Спорные вопросы начальной истории Молдавского средневекового государства // Русин. Международный исторический журнал. – 2010. – № 2 (20). – С.29-37; **29.** Стати В.Н. Молдаване: историческое и этнополитическое исследование. – Кишинев, 2009; **30.** Федотов Г.В, Полевой Л.Л., Археология Румынии. – М., 1973; **31.** Чучко М. Адміністративно-територіальний устрій північної частини Молдавської землі в 1349-1774 pp. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології : Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича; кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці – Вижниця, 2012. – Том 2 (34). – С.97-114; **32.** Чучко М. «И взят Бога на помощь»: соціально-релігійний чинник в житті православного населення північних волостей Молдавського воєводства та австрійської Буковини (епоха

пізнього середньовіччя та нового часу). – Чернівці, 2008; **33.** Чучко М. Формування території Молдавської землі в середині XIV – на початку XVI ст.// Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці, 2009. – Т.1 (27). – С.92-102; **34.** Carciumaru R. The genesis of the medieval state on the romanian territory: Moldavia// Studia Slavica et Balcanica Petropolitana. – С-Пб., 2012. – № 2 (12). Июль – декабрь. – P.172-188; **35.** Czamanska I. Moldawia i Woloszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku. – Poznann, 1996; **36.** Czolowski A. Poczatki Moldawii I wyprawa Kazimierza Wielkiego r. 1359 // Kwartalnik historyczny. – Lwów, 1890. – Rocznik 4. – Zeszyt 2. – S. 262-223; **37.** Engel J.H. Geschichte der Moldau und Walachen. Nebst der historiser und statistischen Literaturbeyder Lander. – Halle, 1804; **38.** Filipaşcu A. Istoria Maramureşului. – Baia Mare, 1997; **39.** Giurescu C.C. Istoria românilor. – Bucureşti, 2003. – Vol.I; **40.** Gorovei Ş. Dragoş şi Bogdan. – Bucureşti, 1973; **41.** Gorovei Ş. Intemeierea Moldovei. Probleme controversate. – Iaşi, 1997; **42.** Hurmuzaki E. Fragmente zur Geschichte der Rumänen. – Bucuresci, 1878. – Bd. 1; **43.** Jorga N. Geschichte des Rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen. – Gotha, 1905. – Bd. 1; **44.** Kaindl R.F. Geschichte der Bukowina. – Czernowitz, 1903; **45.** Nistor I. Istoria românilor. – Bucureşti, 2002. – Vol. 1; **46.** Onciul D. Originile principatelor române. – Bucureşti, 1899; **47.** Onciul D. Zur Geschichte der Bukowina. – Czernowitz, 1887; **48.** Papacostea Ş. Geneza statului în evul mediu românesc. Studii critice. – Bucureşti, 1999; **49.** Rezachevici C. Cronologia domnilor din Țara Romanească şi Moldova. a. 1324-1881. I. Sec. XIV–XVI. – Bucureşti, 2001; **50.** Spinei V. Moldova in secolele XI–XIV. – Chişinău, 1992; **51.** Xenopol A.D. Istoria românilor din Dacia Traiană / Ed. III-lea. – Vol. III. Primii domni şi vechile aşezăminte 1290-1457. – Bucharest, 1925.